

והנה כמו כל קנינים רוחניים, לא יבואו דברים אלו בלבו של אדם ממילא, אלא צריך להכין עצמו ולעמול על זה. וכבר הזכרנו שלא די בזה ששיג ענינים אלו בידיעה שכלית לבד, אלא צריך שיכנסו לתוך מעיו וייעשו חלק ממהותו, ובודאי נחוצים עמל ויגיעה להגיע למעלה זו. אבל אם ישתדל ביגיעתו לקנותם קנין גמור, יזכה לקבל על עצמו עול עבודתו בשלימות, ועל ידי זה תחזינה עינינו בקיום מאמרם ז"ל (ראש השנה יא, א) "בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל".

גלות מצרים – כור הברזל

(א) כתוב בתורה (דברים ד, כ) וְאֶתְכֶם לָקַח ה' וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבְּרָזֶל מִמִּצְרַיִם לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם נַחְלָה פְּיוֹם הַזֶּה. הרי שהתורה קראה למצרים 'כור הברזל'. ופירש רש"י שם וז"ל, כור הוא כלי שמזקקים בו את הזהב, עכ"ל. והיינו שתכלית ביאתם של בני ישראל למצרים וכל גלותם שם, היתה כדי לצרפם ולטהרם שיהיו מוכנים ומוכשרים לקבלת התורה.

אמנם לכאורה צריך ביאור טובא, אדם הרוצה שבנו ישתלם במעלות התורה ויראת שמים, וכי יקבע את מקום דירתו באמצע הכרך המלא פריצות ורדיפת תענוגי עולם הזה, בודאי יחפש מקום תורה, בית ועד לצדיקים ותלמידי חכמים, כדי שבנו יתגדל בסביבה של התעלות וביקוש.

והנה ארץ מצרים היא ממש ההיפך מזה. הרי כתוב בתורה בפתיחת פרשת עריות (ויקרא יח, ג) כִּמְעֵשֶׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וְכִמְעֵשֶׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תֵלְכוּ. ופירש רש"י וז"ל, מגיד שמעשיהם של מצרים וכו' מקולקלים מכל האומות, ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל, עכ"ל. ואם כן קשה, כיון שרצונו של הקב"ה היה להכין אותנו להיות עם ה' ולקבל תורתו, למה שם אותנו במצרים, בתוך האומה המקולקלת ביותר, ודוקא במקום הגרוע ביותר מכל ארץ מצרים, אתמהה.

(ב) בהגדה של פסח נאמר "מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, תרח אבי אברהם" וכו'. ולכאורה קשה מה לנו ולתרח, אף על פי שתרח עובד עבודה זרה היה,

הרי אין אנו מיוחסים אליו כלל אלא לאברהם אבינו, שהוא היסוד והשורש של כלל ישראל וממנו מתחיל יחוסנו כעם. ובשעה שאמר הקב"ה לאברהם אבינו "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך", עקר אותו לגמרי ממשפחתו ושוב אין זה נקרא 'בית אביו', ואיך אנו כוללים את תרח בלשון 'אבותינו'.

ובאמת דבר זה גופא צריך ביאור, למה שתל הקב"ה את נשמת אברהם אוהבו בתוך ביתו של תרח העובד עבודה זרה, וכי זה הוא המקום הראוי לגדל בו את ראש המאמינים.

ג) חג הפסח נקרא 'חג האמונה', ועלינו לחזור ולשנן בו את עיקרי אמונתנו. אחד מן העיקרים האלו הוא היסוד של 'אין עוד מלבדו', שאין דבר בעולם חוץ מרצונו יתברך. אך קשה, הלא עינינו רואות דברים רבים בעולם שכפי הנראה מתנגדים לרצונו, ואיך מתיישבת המציאות שאנו רואים עם העיקר הנזכר.

אולם ביאור הדברים כך הוא. הנה ברור לכל מאמין, כי כל הצלחת הרשעים אינה אלא לפי שעה, ובסופו של דבר מחשבותיהם בטלות, ורק עצת הקב"ה קיימת לעד. אמנם יש בזה עומק נוסף, כי מלבד שאין להם קיום לעולם, אלא אף מה שיש להם כח ושליטה לזמן מה, אינו אלא דמיון הנראה לעינים. ולא זו בלבד, אלא אף מה שעושים כנגד רצונו יתברך לבסוף יתהפך עליהם, ועצם מעשיהם ותחבולותיהם לעשות רשע ופשע, כולם יהיו פלים לגילוי כבודו של הקב"ה, ומלכותו יתברך תופיע דוקא על ידי השתדלותם להסתירה.

אם נתבונן בתולדות עם ישראל נראה דבר זה בחוש פעם אחר פעם. נמרוד רצה לכבוש ולבטל את אמונתו של אברהם אבינו ובשל כך הטילו לכבשן האש - ודוקא על ידי זה נודע שמו של אברהם בעולם ונעשה לראש המאמינים. עשיו רצה להרוג את יעקב - ומכח רדיפותיו זכה יעקב להעמיד שבטי יה. וכהנה רבות.

ולכן אברהם אבינו נתגדל דוקא בתוך ביתו של תרח, שהיה שקוע בעניני עבודה זרה עד שהיה עושה פסלים ומוכרם לאחרים. שכיון שמתוך בית זה עמד אברהם, וזלזל ובעט בכל מיני עבודה זרה שבביתו והכיר את בוראו, הרי כל טומאת העבודה זרה של משפחת תרח נתהפכה להיות כלי לגילוי קדושתו יתברך על ידי אברהם אבינו.

ד) על פי זה ניתן לנו להבין ולהשכיל, למה 'כור הברזל' היה דוקא בארץ מצרים, המקולקלת ביותר מכל ארצות תבל, ודוקא במקום הגרוע בתוכה. כי כאשר בני ישראל במקום זה וראו את ההשחתה והריקנות של גויי הארץ שסביבם הפרוצים

בעריות, ועמדו כנגדם ולא נמשכו אחריהם, אזי נתקדש גופם בקדושה עליונה, וזכו להיות אומה המוכנה לקבל את התורה.

ה) אחד מעיקרי האמונה שאנו לומדים מיציאת מצרים, הוא האמונה בגאולה העתידה, שכשם שהוציאנו הקב"ה ממצרים, כך הוא עתיד להוציאנו מגלותנו. וקבלה בידינו מפי רבותינו, שדורנו הוא דור עקבתא דמשיחא. והיינו שמוטלת עלינו החובה לגמור את עבודתו של עם ישראל בגולה ולהביא את משיח צדקנו.

אמנם דבר זה נראה בעינינו כתימה. הלא בית המקדש נחרב לפני אלפיים שנה, וכל הדורות הללו לא זכו להביא את משיח - תנאים ואמוראים, גאונים וראשונים, ואף דורותיהם של גדולי האחרונים. והיאך יתכן שאנו, דור יתום ודל, אשר דרגתנו ברוחניות כל כך ירודה ושפלה ומשוקעים בבוץ הטומאה הסובב אותנו מכל צד - דוקא אנו נזכה להביא את המשיח.

אולם הן הן הדברים, כי דוקא הדור הזה, בראותנו את כל ההשחתה והקלקול של העולם שבו אנו חיים, ולמרות זאת הופכים להם עורף ומתכנסים לתוך כותלי בית המדרש, זהו ביטול הרע שלא היה דוגמתו בכל הדורות שקדמו לנו. כי כאשר אנו מוצאים שמחה וקורת רוח רק בבית המדרש, ומכירים שכל העולם מבקשים את ההבל - בזה נזכה לגאולה שלימה, ויתהפך כל הרע להיות כלי לגילוי הקדושה ולהופעת כבוד מלכותו.

ו) ואין בכלל אלא מה שבפרט, וכמו שאצל כלל האומה, בני ישראל קנו מעלתם דוקא על ידי זה ששהו במצרים המקולקלת ובמקום הגרוע שבה, כן הוא גם בחייו של כל יחיד ויחיד. לפעמים אדם חושב בלבבו, שאילו היה נולד לאב תלמיד חכם ובמשפחה של יראים ושלמים, אז היה מצליח יותר בלימודו ובעבודת ה'.

אמנם מחשבה זו מוטעית היא, כי אדרבה, כמו שאברהם אבינו נולד בבית תרח, ומכח זה בא להכרה שלימה בבורא עולם, וכמו שבני ישראל נתגדלו בארץ מצרים במקום הפרוץ ביותר בעריות, ושם נזדככו להיות ראויים לקבלת התורה, כך האדם שנוולד ונתגדל בבית שאין בו רוח של תורה ועבודה, ואף על פי כן הכיר את החשיבות והיקר של דברים אלו, ערכו של אדם זה גדול לפני הקב"ה לאין שיעור.

ונסיים בדברי המשגיח הג"ר ירוחם ליוואוויץ זצ"ל (דעת תורה פרשת שלח - מאמר דורות האחרונים) שהאריך ביסוד זה, ונעתיק חלק מדבריו וז"ל:

הלא חזינן זה, כי מן החושך היותר גדול והחזק ממנו משיח יבא. לכאורה היה נאות יותר להיות כי משיח צדקנו יבא בדור מאיר ביותר, כי יבא באחד הדורות

הכי מובחרים במאורי אור, ולבסוף הנה בא יבא בדור חושך, בדור של אפילה הכי מעורפלת, וזה הדור, זה המעורפל בכל אפילה, הוא הנהו הראש של כל הדורות, משיח הנה בו יבא וכו'.

כיום בדורותינו הכה אפלים, אף עם כל מיעוט גדלותנו, הננו צדיקים גמורים וכו'. בן ישיבה כיום המתייגע היטב על תורתן של הגדולים אשר מדורות שלפנים ולפני פנים, ועם כל יגיעתו ועדיין אינו עומד על דבריו של אותו הגדול, אבל סוף כל סוף יתכן והנהו יותר גדול מן אותו הגדול עצמו באמת, כי אין ספק בזה, אלא שאי אפשר לדבר על זה כ"כ, מן הדברים האלה עלולים עוד להתהוות בעלי גאווה, אולם הלא ודאי כן הוא הדבר, בחושך נורא כזה, אשר לא יודעים אנחנו מה שאנחה אחת בדורנו אנו יכולה לפעול למעלה ראש! כיום, הנה בני ישיבה ודאי יתכן כי הם גדולים יותר מאלה הגדולים אשר מדור שלפנים¹.

והנה כל אחד ואחד מאתנו מחוייב להכיר ערכו וחשיבותו, כי כל השתדלות מועטת עושה נחת רוח לפניו, ועל ידי מעשיו הנראים בעיניו פעוטים וחלשים, הרי הוא מביא את הגאולה. כאשר תתברר לנו הכרה זו, נרגיש כי אשרינו מה טוב חלקנו, נחזק את עצמנו להרבות בתורה, ועל ידי זה נזכה בקרוב לביאת המשיח בב"א.

בנין כלל ישראל על ידי גלות מצרים

א) הנה עבודת הזמן של תקופת ניסן וימי הפסח, היא להתבונן בגאולת מצרים ולהכיר את ההטבה שבה. אמנם אי אפשר לעמוד על עומק ההטבה של הגאולה, אלא אם כן נבין מתחילה את חומר צרת הגלות. ובפרט לפי מה שביארנו במקום אחר (מאמר

כו. המגיה על דעת תורה שם הוסיף וז"ל: אמר המו"ל, מצאתי ראיתי כדברים האלה בס' שבחי ר' חיים ויטאל ז"ל, וז"ל, פעם אחת שאלתי [היינו ר' חיים ויטאל ז"ל] למורי ז"ל [הוא האר"י ז"ל], איך היה אומר לי שנפשי היא מעלה כ"כ כנזכר בשער הגלגולים באורך, והרי קטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאין אני מגיע לעקבו. ויאמר, דע כי גדולת הנפש אינה תלויה כפי מעשה האדם,